

ЧОРНОЗЕМИ УКРАЇНИ – ПРИРОДНИЙ КАПІТАЛ: ЕКОНОМІЧНА
ТРАНСФОРМАЦІЯ В РИНКОВИХ УМОВАХ ТА ЕКОФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ
ПРИ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ

А.С. Кобець, П.В. Волох, О.П. Острініна, Г.П. Левченко

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, Україна

E-mail: 6910051@ukr.net

В Україні основними природними ресурсами є земельні та мінеральні. Перші визначаються як землі сільськогосподарського призначення: рілля, багаторічні насадження, сінокоси, перелоги та пасовища. Основним типом ґрунту Придніпровського регіону є чорноземи. Тільки в Дніпропетровській області з урахуванням підтипів, видів, родів, різновидностей, в структурі ґрунтового покриву чорноземи займають більше 87 % від загальної земельної площі. Це ґрунти універсального сільськогосподарського використання. В економіці держави чорноземи, як ресурс агровиробництва, є складовою природного капіталу, яка «очікує» ринкової дефініції «природний товар».

Земельним кодексом України нормується визначення економічної оцінки земель (за понятійною точністю як ґрунтознавства, так і економіки – типу ґрунту) як природного ресурсу і засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві. Нормативна грошова оцінка земельної ділянки (може включати декілька генетичних типів ґрунтів) використовується не тільки для визначення розміру земельного податку, а і втрат агровиробництва, наприклад, при державній трансформації сільгоспугідь в земельні ділянки гірничого відводу для видобування корисних копалин.

З середини 1995 року до теперішнього часу нормативна грошова оцінка 1 га ріллі в Україні зросла на 741,7 % та становить близько 30,9 тис. грн. Принагідно зазначимо, що за даними Держгеокадастру України орні землі Дніпропетровщини (чорноземи з більшим балом бонітету) чомусь оцінюються нижче, ніж в окремих районах Донеччини. На нашу думку, це є грубе порушення складових частин державного земельного кадастру.

Рекультивация земель в еколого-техногенній, економічній та правовій системах має відношення до природних ресурсів: ґрунти (ґрунтовий покрив), земля (просторовий базис) та підземні корисні копалини. Ці ресурси мають кількісну і якісну характеристики (тип ґрунту, товщина ґрунтового шару, маса, об'єм, площа, концентрація, потужність пласта, вартість, якість тощо). Для кожної ресурсної категорії встановлено відповідний правовий режим, який має забезпечувати раціональне і ефективне їх використання.

В контексті підтримного еколого-економічного розвитку техноекосистем слід враховувати:

1. Об'єктний склад правовідносин при рекультивациі пов'язаний з ґрунтом, його деградацією в процесі селективної розробки до проведення відкритих гірничовидобувних робіт, знищенням природного ландшафту та формуванням техногенно порушеного простору розривними породами літосфери. Крім цього, ґрунт як природно-історичне тіло, втрачає постійність місця розташування та незамінність як засіб виробництва в агроекосистемі.

2. Стабільний протягом історичного часу ресурсний потенціал педосфери (тип ґрунту) антропічно трансформується в новий статус – родючий шар ґрунту. Він являє собою суміш генетичних горизонтів чорнозема, як правило, гумусового та першого гумусово-перехідного. Екологічні функції (біоенергетичні, біогеохімічні, гідрологічні, біогеоценетичні) зонального ґрунту втрачаються шляхом його фосилізації на період зберігання (15–40 років). Антропічно змінений ґрунтовий природний ресурс має дістати не тільки кількісну (об'єм, вага), якісну (вміст гумусу, поживних елементів тощо), а і грошову оцінку, бути адекватно статистично облікованим природним активом на балансі підприємства.

3. При підготовці проектів гірничого відводу на користування надрами і рекультивациі порушених земель необхідно враховувати та моделювати розробку родючого шару зонального ґрунту, а саме, товщину гумусових горизонтів і способи зняття ґрунтового шару (колісний скрепер, мехлопата, бульдозер, грейдер, екскаватор тощо). Значною прогалиною в нормативних

документах є відсутність науково-практичного поєднання регламентації селективної розробки ґрунту: потужність генетичних горизонтів профілю ґрунту визначається показником ± 1 см, оптимальна робоча товщина «стружки» автоскрепера при роботі з штовхачем складає ± 10 см. В той же час, нормативно визначено, що знімаються шари генетичних горизонтів із вмістом гумусу більше 1 %. Неузгодженість в метрології вище наведених показників (аналізуються дані і величини окомірного, хімічного аналізів та технічний показник роботи скрепера) зумовлює відсутність логічного зв'язку визначення екофункціональності родючого шару ґрунту. Вимоги до товщини нанесення родючого шару ґрунту, його якісні показники при рекультивації земель сільськогосподарського напрямку (рілля, пасовища, сінокоси) на законодавчому рівні не нормуються, як і допустимі діапазони їх значення.

4. Необхідно законодавчо визначити методику формування активів і запасів природного капіталу в складній системі: відшкодування втрат від вилучення земель сільськогосподарського призначення для цілей гірничовидобувного комплексу, їх використання, рівень амортизації природного капіталу в системі зональний тип ґрунту \rightarrow родючий шар ґрунту (за показниками трофності), вартість рекультивованої (за напрямками) земельної ділянки (сума вартості гірничо-технічного та біологічного етапів рекультивації), економічна та нормативна грошова оцінка залучених в господарський обіг відновлених земель.

5. Для системного нормативного забезпечення землекористування гірничо-видобувних комбінатів і рекультивації необхідно створити нові і переглянути чинні стандарти у галузі відновлення порушених земель, перш за все, нормування структури напрямів (сільськогосподарський: техноземи (орні землі), літоземи (кормові угіддя) – до 30–40 %, лісогосподарський, водогосподарський, рекреаційний, заповідний, санітарно-гігієнічний, з урахуванням площі кінцевої траншеї, – до 50–55 %) відтворення господарської цінності техногенних ландшафтів. Головна мета такого нормування –

досягнення збалансованого екологічного та економічного показника рекультивації.

6. Для поліпшення інституціонального середовища землекористування необхідно прийняти Закон України «Про рекультивацію земель» та переглянути застарілі ГОСТи. Нормативно-методичне забезпечення повинно враховувати екологію ландшафтів і специфіку залягання корисних копалин (поверхневий неглибокий тип, глибокі вертикальні рудні поклади, бурштинові розробки тощо). Нагальною проблемою рекультивації є методика бонітування відновлених земель сільськогосподарського напрямку, визначення їх економічної та грошової оцінки.

УДК 622.271.4:504.062

**СИСТЕМА РАЗРАБОТКИ ПОЛОГИХ МЕСТОРОЖДЕНИЙ БЕЗ
КАПИТАЛЬНОЙ ТРАНШЕИ**

А.А. Адамчук

ГВУЗ «Национальный горный университет», Украина

E-mail: a.a.adamchuk@mail.ru

Украина располагает значительными запасами месторождений полезных ископаемых с довольно различными условиями залегания. Их количество превышает 20 тыс., из которых 8 тыс. учтены Государственным балансом запасов. Среди них значительную роль в экономике Украины играют месторождения пологого залегания Никопольского марганцеворудного и Днепровского буроугольного бассейнов, а также перспективные к освоению месторождения бурого угля Днепровско-Донецкой впадины.

Никопольский марганцеворудный бассейн расположен в Днепропетровской и Запорожской областях. Он включает в себя Никопольское (около г. Никополь Днепропетровской обл.) и Большетокмакское (Ореховский и Васильевский р-ны Запорожской обл.) месторождения. Рудный пласт на них представлен песчано-глинистой толщей с включениями рудных минералов и